

O'ZBEK AYOLLARI NUTQIDA SUBYEKTIV MODALLIKNING MILLIY IFODASI

Abdullayeva Dildora Abdunabi qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tila va adabiyoti universiteti Toshkent,
O'zbekiston

Email: abdunabiyevna1704@email.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20656579>

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek ayollari nutqida subyektiv modallikning milliy ifodalanishi lingvopragmatik va sotsiolingvistik yondashuvlar asosida tadqiq etiladi. Tadqiqotning maqsadi ayollar nutqida baholash, ishonch darajasi, xushmuomalalik, ehtiyotkorlik va emotsional munosabatni bildiruvchi modal birliklarning milliy-madaniy semantikasi hamda ularning kommunikativ vazifalarini aniqlashdan iborat deb topildi. Metodologiya sifatida diskurs tahlili, kontekstual-semantik tahlil, nutq aktlari nazariyasiga tayangan pragmatik tavsif va korpusga yaqin qo'lda belgilash usullari qo'llandi. Ma'lumotlar bazasi turli yosh va ijtimoiy guruhlariga mansub ayollar bilan tabiiy suhbat yozuvlari hamda ommaviy muloqot namunalaridan shakllantirildi. Ilmiy yangilik shundaki, subyektiv modallik vositalari milliy “andisha”, “uyat”, “hurmat” va “ko'ngil” konseptlari bilan bog'langan ko'rsatkichlar tizimi sifatida modellandi va ularning chastotasi hamda funksional taqsimoti empirik raqamlar bilan asoslandi.

Kalit so'zlar: subyektiv modallik, ayollar nutqi, milliy madaniyat, pragmatika, xushmuomalalik, baholash, diskurs tahlili.

NATIONAL EXPRESSION OF SUBJECTIVE MODALITY IN UZBEK WOMEN'S SPEECH

Abdullayeva Dildora Abdunabi qizi

Alisher Navoiy Tashkent State University of Uzbek Language and Literature,
Tashkent, Uzbekistan

Email: abdunabiyevna1704@email.com

Abstract. This paper examines the national expression of subjective modality in Uzbek women's speech through linguopragmatic and sociolinguistic perspectives. The study aims to identify the national-cultural semantics and communicative functions of modal resources that convey evaluation, degrees of certainty, politeness, caution, and affective stance. Methodologically, it employs discourse analysis, contextual-semantic analysis, pragmatic description grounded in speech act theory, and manual annotation procedures aligned with corpus-based practices. The dataset consists of recordings of natural conversations with women from different age and social groups, complemented by samples of public communication. The scientific novelty lies in modelling subjective modality markers as a coherent system linked to culturally salient concepts such as andisha (social caution), uyat (modesty/shame), hurmat (respect), and ko'ngil (emotional disposition), and in demonstrating their frequency patterns and functional distribution with empirical quantitative evidence. The findings contribute to a more precise account of Uzbek gendered discourse and offer an operational framework for further research on modality in Turkic languages.

Keywords: subjective modality, women's speech, national culture, pragmatics, politeness, evaluative stance, discourse analysis.

Аннотация на русском языке (для проверки): В статье исследуется национальное выражение субъективной модальности в речи узбекских

женщин на основе лингвопрагматического и социолингвистического подходов. Цель работы заключается в выявлении национально-культурной семантики модальных средств, выражающих оценочность, степень уверенности, вежливость, осторожность и эмоциональное отношение, а также в описании их коммуникативных функций. Методология включает дискурс-анализ, контекстно-семантический анализ, прагматическое описание с опорой на теорию речевых актов и ручную разметку, приближенную к корпусным процедурам. Эмпирическая база сформирована из записей естественных бесед женщин разных возрастных и социальных групп и из образцов публичной коммуникации. Научная новизна состоит в моделировании системы показателей субъективной модальности как связанной с национальными концептами «андиша», «уят», «хурмат» и «кўнгил», а также в обосновании их частотного и функционального распределения на основе количественных данных.

Kirish

Subyektiv modallik nutqda so'zlovchining voqelikka munosabati, ishonch darajasi, bahosi va hissiy holati ifodalanadigan semantik-pragmatik qatlam sifatida ta'riflanadi. Uning mexanizmi til tizimidagi modal fe'llar, modal so'zlar, yuklamalar, so'roq-inkor shakllari, intonatsiya hamda muomala formulalari orqali “men shunday deb o'ylayman” degan pozitsiyani kodlashdan iborat bo'lib, bu jarayon kontekst bilan birgalikda ishlaydi. O'zbek ayollari nutqida ushbu modallik ko'pincha hurmat va ehtiyotkorlik strategiyalari bilan uyg'unlashib, “balki”, “shekilli”, “o'xshaydi”, “ehtimol”, “mayli-da”, “ya'ni” kabi birliklar hamda “-dir”, “-mikin” affiksalar ko'rsatkichlar vositasida yumshatilgan bayon shaklida namoyon bo'ladi.

Masalan, uy ichidagi maslahatlashuvda “Shuni qilsak, yaxshi bo'larmikin” jumlasida nafaqat taklif, balki mas'uliyatni bo'lishish va qarorni kollektivlashtirish mexanizmini ham ishga soladi. Empirik kuzatuvlarda aynan yumshatgich modal birliklar umumiy modal ko'rsatkichlarning sezilarli qismini tashkil etishi, ayrim diskurs turlarida ularning ulushi 40–55 foiz atrofida bo'lishi qayd etildi. Bunday tendensiya genderga xos “ijtimoiy yuz”ni saqlash amaliyotlari bilan birga milliy madaniyatda muhim bo'lgan andisha va hurmat konseptlarining nutqiy kodlanishi sifatida talqin qilinadi (Rahmatullaev, 1992; Виноградов, 1980).

Mavzuning dolzarbligi shundaki, subyektiv modallikning milliy ifodasi tilning nafaqat grammatik, balki madaniy-aksiologik qatlamini ham yoritadi va bu qatlam ayniqsa genderga oid diskurslarda yaqqol ko'rinadi. Ushbu dolzarblikning mexanizmi shundaki, ayollar nutqi ko'pincha oilaviy-muloqot maydonlarida ijtimoiy normani uzatuvchi, muvozanatni saqlovchi va nizoni yumshatuvchi rolni bajaradi, natijada modal vositalar “qattiq hukm”ni emas, “murosali pozitsiya”ni signal qiladi. Misol tariqasida, “Menimcha, shunaqa qilganimiz ma'qulroq” shakli xulosa chiqarishni ehtiyotkorlik bilan taklifga aylantiradi, shu bilan birga suhbatdoshning fikrini inkor etmasdan o'z nuqtayi nazarini bildiradi. So'nggi yillarda gender lingvistikasi doirasida modalitet, xushmuomalalik va baholashning o'zaro aloqasi ko'p tadqiq etilayotgan bo'lsa-da, o'zbek ayollari nutqidagi milliy modal kodlar tizimli ravishda empirik raqamlar bilan yetarli darajada tavsiflanmagan.

Tadqiqotimizda 120 ta tabiiy suhbat epizodida (taxminan 18 soat audio) modal ko'rsatkichlarning zichligi 1000 so'zga nisbatan o'rtacha 28–34 birlik oralig'ida qayd etildi, bu esa modallikning diskursni tashkil etuvchi faol resurs ekanini ko'rsatadi. Ilmiy izoh sifatida, mazkur natija o'zbek tilidagi baholovchi va ehtiyotkor modal birliklar “interpersonal metafunksiya”ni

kuchaytirishi, ya'ni munosabatlarni boshqarish vazifasini bajarishini anglatadi (Saidova, 2018; Kärkkäinen, 2003).

Tadqiqotning maqsadi o'zbek ayollari nutqida subyektiv modallikning milliy ifodasini ko'rsatkichlar tizimi sifatida tavsiflash, ularning funksional turlarini ajratish va diskurs bo'yicha taqsimotini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish mexanizmi sifatida uch vazifa belgilandi: birinchidan, modal markerlarning leksik, morfologik va prosodik ro'yxatini shakllantirish; ikkinchidan, ularni baholash, ehtimollik, majburiyat, xushmuomalalik va emotsional munosabat kabi kategoriyalar bo'yicha kodlash; uchinchidan, milliy konseptlar bilan bog'liq pragmatik motivatsiyani izohlash. Masalan, “Xafa bo'lib qolmang-u, lekin...” konstruksiyasi oldindan himoyalanih (pre-emptive mitigation) mexanizmi orqali tanqidni ijtimoiy maqbul shaklga keltiradi va bu yerda “ko'ngil” konsepti bevosita pragmatik determinant vazifasini bajaradi. Tadqiqotda ilmiy yangilik sifatida modallik markerlari “andisha indeksi” va “hurmat indeksi” kabi ikki o'lchovli modelga joylashtirildi va har bir markerning diskursdagi vazni chastota va kontekst bo'yicha baholandi. Kuzatuvlar natijasida “ehtimol, balki, shekilli” kabi epistemik yumshatgichlar 1000 so'zga 6–9 marta, “iltimos, mayli, uzr” kabi etikett birliklari 1000 so'zga 4–7 marta uchrashi aniqlandi. Ilmiy izoh shundan iboratki, ayollar nutqida subyektiv modallik milliy qadriyatlar bilan ko'proq birikkan holda namoyon bo'lik, “baholash”ning o'zi ham ko'pincha “munosabatni saqlash”ga xizmat qiladi (Yo'ldoshev, 2020; Brown & Levinson, 1987).

Material va tadqiqot usullari

Tadqiqot materiali sifatida Toshkent shahri va Farg'ona vodiysi hududlarida yashovchi 18–55 yosh oralig'idagi ayollar ishtirokidagi tabiiy suhbatlar, telefon muloqotlari hamda xizmat ko'rsatish sohasidagi dialoglarning yozuvlari tanlandi. Material tanlash mexanizmi “tabiiylik” va “interaktivlik” mezonlariga tayandi, ya'ni oldindan ssenariy tuzilmagan, lekin nutqiy vaziyat aniq bo'lgan epizodlar ustuvor qo'yildi. Misol uchun, uyda biror ishni kelishish, mehmon kutish, bozorda savdolashish, shifokor qabulida savol berish kabi holatlar modal birliklarni faol qo'zg'atuvchi vaziyatlar sifatida ajratildi. Umumiy korpus hajmi taxminan 165 ming so'zdan iborat bo'lib, har bir yozuv nutq turi, mavzu, ishtirokchi yoshi va ijtimoiy roli bo'yicha metama'lumot bilan ta'minlandi. Raqamli qaydlar bo'yicha 120 epizodning 80 tasi oilaviy va qarindoshlik muloqoti, 25 tasi xizmat muloqoti, 15 tasi do'stona norasmiy muloqot turiga kiritildi. Ilmiy izoh sifatida, bunday tabaqalashtirish modallikning vaziyatga sezgir tabiati bilan mos keladi va diskurslararo qiyosiy tahlilni ishonchli qiladi (Rahmatullaev, 1992).

Metodologik asos sifatida subyektiv modallikni funksional-semantik maydon sifatida ko'ruvchi yondashuv va pragmatikaning xushmuomalalik nazariyasi bilan uyg'unlashtirilgan integrativ model tanlandi. Ushbu modelning mexanizmi shundan iboratki, modal birliklar faqat grammatik vosita emas, balki muomala strategiyasi sifatida talqin qilinadi va har bir birlik “tashqi shakl” bilan bir qatorda “kommunikativ niyat” bo'yicha kodlanadi. Masalan, “-mikin” affiksi oddiy so'roqni emas, ko'pincha mas'uliyatni yumshatgan holda tekshirish yoki taklifni ehtiyotkor bildirish niyatini anglatishi bilan ajralib turadi. Tahlilda uch bosqichli protsedura qo'llandi: birinchi bosqichda transkripsiya va segmentatsiya, ikkinchi bosqichda modal markerlarni belgilash, uchinchi bosqichda ularni funksional toifalarga ajratish va chastota hisoblash. Chastota hisoblashda 1000 so'zga nisbiy ko'rsatkichlar va diskurs turlari bo'yicha foiz taqsimoti ishlatildi, bu metod korpus lingvistikasi amaliyotlarida keng qo'llanadi (Kärkkäinen, 2003). Nisbiy ko'rsatkichlar turli hajmdagi matnlar qiyosida xolis natija beradi va modal tizimning “qalin” yoki “siyrak” ishlatilishini statistik asosda ko'rsatadi.

Kodlash sxemasi subyektiv modallikni besh asosiy turga ajratdi: epistemik modallik, deontik modallik, baholovchi modallik, emotiv modallik va etikett-xushmuomalalik modalligi. Ushbu ajratishning mexanizmi semantik belgi va pragmatik funksiyaning kesishmasiga tayanadi, ya'ni bir birlik bir nechta turda ishtirok etishi mumkin bo'lsa-da, dominanta vazifa aniqlanadi. Misol sifatida, “mayli” bir vaziyatda rozilik, boshqa vaziyatda nizoni yopish yoki mavzuni almashtirish markeriga aylanishi mumkin, shuningcenter u kontekstga ko'ra kodlandi. Statistik ishonchlilik uchun 20 epizod ikki kodlovchi tomonidan mustaqil belgilandi va moslik darajasi 0.82 atrofida bo'lib, bu yuqori darajadagi kelishuvni anglatadi. Natijalarni ko'rsatishda jadval usuli qo'llanib, har bir modal tur bo'yicha asosiy markerlar va ularning diskurs turlaridagi ulushi berildi. Ilmiy izoh sifatida, ko'p funksiyali birliklarni dominanta bo'yicha kodlash modallikning diskursiy rolini soddalashtirmasdan tizimlashtirishga imkon beradi (Rahmatullaev, 1992; Saidova, 2018).

Natijalar va ularning xulosalari

Natijalar o'zbek ayollari nutqida subyektiv modallikning milliy ifodasi uch qatlamli tizim sifatida ko'rinishini ko'rsatdi: yumshatish qatlamlari, hurmat-etikett qatlamlari va baholash-emotsiya qatlamlari. Ushbu tizimning mexanizmi shundaki, har bir qatlam alohida markerlar bilan ifodalansa-da, real muloqotda ular ko'pincha birikib, “murakkab modal paket” hosil qiladi. Masalan, “Iltimos, xafa bo'lmang, menimcha, shuni keyinroq qilsak kerak” jumlasida etikett, emotiv ehtiyotkorlik va epistemik noaniqlik birgalikda ishlaydi. Chastota tahlili epistemik yumshatgichlar eng ko'p uchrashini ko'rsatdi, undan keyin etikett markerlari, so'ng baholovchi birliklar keladi. Quyidagi jadval umumiy korpus bo'yicha 1000 so'zga nisbiy chastotani jamlaydi va diskurslar bo'yicha farqni miqdoriy ko'rsatadi. Ilmiy izoh shundan iboratki, yumshatgichlarning ustuvorligi ayollar nutqida “kelishuvga yo'naltirilganlik” strategiyasi kuchli ekanini statistik jihatdan tasdiqlaydi.

Subyektiv modallik turlari	1000 so'zga nisbiy chastotasi	Oilaviy muloqotda ulushi	Xizmat muloqotda ulushi	Do'stona muloqotda ulushi
Epistemik modallik	8.2 birlik	46 %	34 %	20 %
Etikett va xushmuomalalik	6.1 birlik	41 %	47 %	12 %
Baholovchi modallik	5.4 birlik	52 %	18 %	30 %
Emotiv modallik	4.0 birlik	58 %	14 %	28 %
Deontik modallik	3.1 birlik	44 %	39 %	17 %

Epistemik modallikning milliy ifodasi asosan ehtimollik va taxminni bildiruvchi leksik birliklar hamda affiksial ko'rsatkichlar orqali yuzaga chiqishi aniqlandi. Bu hodisaning mexanizmi shundaki, ayollar nutqida kategorik tasdiq ko'pincha ijtimoiy risk deb baholanadi va shu sabab “ehtimoliy” bayon tanlanadi, natijada suhbatdoshga “yuz”ni saqlash imkoniyati qoldiriladi. Misol tariqasida, “U kelarmidi, bilmadim, balki yo'ldadir” kabi gapda ikki martalik noaniqlik qurilishi vaziyatni mojarosiz sharhlashga xizmat qiladi. Korpusga “balki” 1000 so'zga 2.3 marta, “shekilli” 1.7 marta, “o'xshaydi” 1.9 marta uchragani qayd etildi, “-dir” ko'rsatkichi esa ko'pincha mulohazani umumlashtiruvchi ohangda 1000 so'zga 3.4 marta uchradi. Ilmiy izoh sifatida, epistemik yumshatgichlar ko'pligi o'zbek muloqot madaniyatida qat'iy hukmni cheklash va “andisha”ning nutqiy indeksatsiyasi kuchli ekanini ko'rsatadi. Natijalar shuni ham ko'rsatdiki, yosh guruhlari

bo'yicha farq mavjud bo'lib, 18–30 yoshda “balki” va “tuyuladi” kabi birliklar ko'proq, 40+ guruhda “-dir” va “shekilli” nisbatan ko'proq ishlatiladi, bu esa uslubiy konservativlikning modal tizimga ta'sirini bildiradi.

Etiket va hurmat markerlari ayollar nutqida subyektiv modallikning alohida milliy ko'rinishi sifatida ajralib chiqdi. Ushbu ko'rinishning mexanizmi “hurmat” konseptining leksik formulalar, murojaat shakllari va iltimos konstruksiyalari orqali qat'iy normativlashgan holda ifodalanishidir, natijada hatto oddiy axborot uzatish ham muomala rituali bilan o'raladi. Masalan, “Iltimos, o'tirib turing”, “Kechirasiz, bir savol bor edi” kabi birikmalar axborotdan ko'ra avval munosabatni tartibga soladi. Korpusda “iltimos” 1000 so'zga 2.0 marta, “kechirasiz” 1.3 marta, “marhamat” 0.9 marta qayd etildi va bu birliklar xizmat muloqotida 1.4–1.8 baravar ko'proq uchradi. Ilmiy izoh shundan iboratki, etiket markerlari subyektiv modallikning “interpersonal” komponentini kuchaytirishi va ayollar nutqida ijtimoiy rollar, yosh farqi hamda masofa parametrlarini nozik sozlashga xizmat qiladi. Natijalarda shuningdek, murojaat formulalarining (opa, xola, aya, kelinoy) modal ma'no yuklashi kuzatildi, chunki ular nafaqat adresatni belgilaydi, balki munosabat tonini oldindan kodlaydi.

Baholovchi va emotiv modallik ayollar nutqida “ko'ngil” markazli milliy semantika bilan chambarchas bog'langan holda namoyon bo'ldi. Bu bog'liqlikning mexanizmi shundaki, baho ko'pincha predmetning “sifat”iga emas, munosabatning “mos” yoki “nomos”ligiga qaratiladi va emotiv signallar bahoni yumshatish yoki kuchaytirish vazifasini bajaradi. Masalan, “Yaxshiyam aytdingiz, ko'nglim joyiga tushdi” jumlasida baho faktga emas, ruhiy holatning tiklanishiga qaratilgan bo'lib, subyektivlikning markazi “ko'ngil” metaforasida jamlanadi. Korpusda “yaxshiyam” 1000 so'zga 0.8 marta, “voy” 1.1 marta, “rahmat” 2.6 marta uchrashi qayd etildi, shuningdek, “-ku”, “-da” yuklamalari baholashni ta'kidlovchi yoki yaqinlikni bildiruvchi vazifada 1000 so'zga 7–10 marta uchradi. Ilmiy izoh sifatida, yuklamalarning yuqori chastotasi o'zbek so'zlashuv nutqida modal ma'no ko'pincha morfologik minimal vositalar orqali, ammo nozik pragmatik farqlar bilan berilishini ko'rsatadi. Natijalarda tarixiy-funksional kuzatuv ham qilinib, turkiy tillarda yuklama va qo'shimchalarning modal funktsiya kengayishi qadimdan mavjud jarayon ekani, zamonaviy o'zbek so'zlashuvida esa bu jarayon xushmuomalalik bilan qayta semantizatsiyalanayotganini ko'rsatdi.

Olingan natijalar subyektiv modallikning ayollar nutqida ko'proq yumshatish va munosabatni muhofaza qilish strategiyalari bilan bog'lanishini ko'rsatadi va bu holat xushmuomalalik hamda gender pragmatikasi bo'yicha umumiy xulosalar bilan uyg'unlashadi. Ushbu uyg'unlashuvning mexanizmi shundaki, subyektiv modallik “yuzga tahdid”ni kamaytirish vositasi sifatida ishlaganda, jamiyatda ijtimoiy uyg'unlikni qo'llab-quvvatlaydigan nutqiy me'yorlar kuchayadi. Misol sifatida, xizmat muloqotida ayollar “kechirasiz” va “iltimos”dan foydalangan holda talabni buyruqdan iltimosga aylantiradi, bu esa deontik modallikni ham yumshatadi. Qiyosiy tahlilda ko'plab tillarda ayollar nutqida ehtiyotkor markerlar ko'p ishlashi qayd etilgan bo'lsa-da, o'zbek tilida bu hodisa “andisha” va “uyat” konseptlari bilan semantik jihatdan mustahkam bog'langanligi bilan farqlanadi (Brown & Levinson, 1987). Bizning raqamlarimizda epistemik yumshatgichlar ulushining 46 foizgacha yetishi aynan shu milliy-pragmatik omilning kuchini ko'rsatadi. Ilmiy izoh sifatida, natijalarni faqat biologik jins bilan emas, balki madaniy normativlik va ijtimoiy rollar bilan izohlash zarur bo'lib, ayollar nutqidagi modallik “gendered style”dan tashqari “cultural stance” sifatida ham o'qilishi kerak.

Natijalar shuningdek, modal ko'rsatkichlarning diskurs turlari bo'yicha taqsimoti milliy kommunikativ vaziyatlar tizimini aks ettirishini ko'rsatdi. Ushbu aks ettirishning mexanizmi

oilaviy muloqotda yaqinlik yuqori bo'lgani sabab emotiv va baholovchi modallik kuchayishi, xizmat muloqotida esa ijtimoiy masofa va rasmiylik oshgani sabab etikett markerlari ortishi bilan tushuntiriladi. Masalan, do'stona suhbatda “-ku”, “-da” yuklamalari yaqinlikni ko'rsatib, “gaplashuvchining ichki pozitsiyasi”ni ochiqroq qiladi, xizmat muloqotida esa “marhamat” va “kechirasiz” munosabatni protokollashtiradi. Statistik jihatdan xizmat muloqotida etikett markerlarining 47 foiz ulushi, oilaviy muloqotda emotiv modallikning 58 foiz ulushi kuzatilgani bu mexanizmni raqam bilan tasdiqlaydi. Ilmiy izoh shundan iboratki, modal tizim “situativ indeks” sifatida ishlaydi, ya'ni u vaziyat parametrlarini eslatmasdan ham, nutqning o'zi orqali ijtimoiy masofa va rollarni signal qiladi. Shu bilan birga, natijalar ayrim umumiy nazariyalar bilan qisman tafovut qiladi, chunki o'zbek ayollari nutqida deontik modallik ham ko'pincha yumshatish bilan birga keladi, ya'ni “qiling”dan ko'ra “qilsangiz” va “qilsak” ko'rinishlari ustun, bu esa buyruqning kollektivlashtirilishi bilan izohlanadi (Saidova, 2018; Yo'ldoshev, 2020).

Tadqiqot cheklovlari sifatida hududlar qamrovi ikki makon bilan chegaralangani, shuningdek, yozib olingan vaziyatlarda kuzatuv effekti to'liq bartaraf etilmaganini qayd etish lozim. Cheklovlarning mexanizmi shundaki, tilning milliy ko'rinishi ichida ham mikrohududiy va ijtimoiy qatlamlar bo'yicha farqlar bo'lishi mumkin, natijada ayrim markerlar boshqa hududlarda boshqacha chastota yoki funksiyada namoyon bo'lishi ehtimoli mavjud. Masalan, Qashqadaryo yoki Xorazm shevalarida ayrim yuklamalar va modal so'zlar o'zgacha fonetik shaklda ishlatilishi mumkin, bu esa avtomatik tenglashtirishni qiyinlashtiradi. Kelgusida korpusni kengaytirish, multimodal tahlilni qo'shish va prosodik parametrlarni instrumental fonetika asosida o'lchash rejalashtirilsa, modallikning intonatsion mexanizmlari yanada aniqroq ochiladi. Raqamli istiqbol sifatida, kamida 1 million so'zli belgilangan korpus yaratish modal markerlarning kam uchraydigan turlarini ham ishonchli statistikada ko'rsatishga yordam beradi. Ilmiy izoh sifatida, aynan shunday kengaytirilgan korpuslar gender va madaniyat kesishmasida nutqiy modallikni tipologik qiyoslash imkonini beradi va o'zbek tilining xalqaro pragmatika tadqiqotlaridagi ko'rinishini kuchaytiradi (Kärkkäinen, 2003; Bybee et al., 1994). Natijalar amaliy jihatdan ona tili ta'limida, nutq madaniyati kurslarida va tarjima amaliyotida milliy xushmuomalalik hamda ehtiyotkorlikni to'g'ri uzatish uchun qo'llanishi mumkin.

Xulosalar

Ushbu maqolada o'zbek ayollari nutqida subyektiv modallikning milliy ifodasi empirik material asosida tizimli tavsiflandi va uning ko'p qatlamli tuzilishi aniqlashtirildi. Tadqiqot natijalari ayollar nutqida epistemik yumshatgichlar, etikett-hurmat formulalari hamda baholovchi-emotiv markerlar ustuvorligini ko'rsatib, ularning diskurs turlariga ko'ra miqdoriy taqsimoti belgilandi. Modallik vositalari ko'pincha murakkab paketlar ko'rinishida birikib, bayonning kategorikligini pasaytirishi, mas'uliyatni kollektivlashtirishi va munosabatni muhofaza qilish strategiyalarini ishga solishi umumlashtirildi. Milliy konseptlar bilan bog'lanish nuqtayi nazaridan andisha, hurmat, uyat va ko'ngil kabi qadriyatlar modallikning semantik-pragmatik motivatsiyani belgilashi ko'rsatildi. Umuman olganda, subyektiv modallik o'zbek ayollari nutqida nafaqat grammatik kategoriya, balki madaniy muloqot me'yorlarini indekslovchi kommunikativ mexanizm sifatida namoyon bo'lishi xulosalandi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

2. Bybee, J., Perkins, R., & Pagliuca, W. (1994). *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University of Chicago Press.
3. Kärkkäinen, E. (2003). *Epistemic Stance in English Conversation: A Description of Its Interactional Functions*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
4. Rahmatullaev, Sh. (1992). *O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati*. Toshkent: O'qituvchi.
5. Saidova, M. (2018). *O'zbek tilida modal birliklarning pragmatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.
6. Yo'ldoshev, B. (2020). *O'zbek nutq madaniyati va muloqot pragmatikasi*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
7. Виноградов, В. В. (1980). *О языке художественной прозы*. Москва: Наука.